

Vetenskaplig grund och beprövad
erfarenhet i förskolläro-utbildningen –
förekomst i kurser, innebörder och
tolkningar av begrepp. En kartläggning
hösten 2016.

Utbildningsvetenskapliga studier av Barn och Barndom
UBB

Karlstads universitet.

Innehåll

Inledning.....	3
Intervjuer med kursansvariga	3
Databearbetning	4
Resultat.....	5
Tolkningar av begreppen.....	5
<i>Kvalitet – aspekter av helhet</i>	5
<i>Vetenskaplig grund – både förhållningssätt och arbetssätt</i>	5
<i>Beprövad erfarenhet – ett svårtolkat begrepp</i>	6
Hur ser det ut idag?	6
<i>I undervisning</i>	6
<i>I strukturen kring programmet</i>	7
Sammantaget	7
Brister, utvecklingsbehov och visioner – goda exempel för ett bra förskolläroprogram.....	8
Slutsatser och några förslag till fortsatt arbete	9

Inledning

Inom Centrubildningen UBB genomfördes under hösten 2016 en utvärdering av vilka inslag av vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet som finns i förskolläraryrkeprogrammens olika kurser vid Karlstads universitet. I denna rapport presenteras en sammantagen kartläggning av hur vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet - genom samtal med några kursansvariga lärare- kom till uttryck i förskolläraryrkeutbildningen vid Karlstads universitet under höstterminen 2016.

Syftet har varit att beskriva och kartlägga upplevelser av forskningsanknytningen i förskolläraryrkeprogrammet. Våra specificerade frågor har varit:

- Hur kommer vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet till uttryck i förskolläraryrkeutbildningen vid Karlstads universitet?
- Vad innebär vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet?

Intervjuer med kursansvariga

Vi valde att intervjua personer som arbetar inom förskolläraryrkeprogrammet, som kursansvariga eller motsvarande. Ambitionen var att våra informanter skulle representera hela programmet, men också kunna ge specifika svar på innehållsliga frågor som var unika för varje termin. Intervjuer från nio personer som representerade sex av programmets sju terminer ingår i vårt empiriska material. Samtliga har erfarenhet, kunskap och förstahandskännedom om hur det är att undervisa vid förskolläraryrkeprogrammet och har arbetat inom förskolläraryrkeutbildningen eller lärarutbildning mellan 2-20 år. Intervjuer, transkriptioner och inledande analyser har genomförts av Petra Appell och Karolina Kjellberg vid Institutionen för pedagogiska studier. Slutliga analyser och textbearbetning har huvudsakligen genomförts av Petra Appell med stöd UBBs ledning.

Intervjuerna var semistrukturerade och en intervjuguide utarbetades och användes som innefattar teman och begrepp så som kvalitet, vetenskaplig grund, beprövad erfarenhet, utvecklingsbehov och framtidsvisioner.

Samtliga informanter informerades i förväg om de förutsättningar som intervjun fordrade gällande tid, plats, anspråkstid och syfte. Tid och plats bokades där intervjun kunde utföras ostört. Några informanter fick, på egen begäran, intervjuguiden ett par dagar innan avtalad tid för intervju. Intervjuerna ljudinspelades och informanterna fick innan intervjun ta del av de

forskningsetiska aspekter som gäller. Intervjuerna tog ca 30–60 min/ informant. Frågorna var öppna och styrdes utifrån ovan beskrivna teman, med relevanta följdfrågor av spontan karaktär. Informanterna fick gott om tid att tänka efter och tystnad för betänketid tilläts. I slutet av intervjun gavs det utrymme för egna frågor, funderingar och eventuella tillägg. Skriftliga följdfrågor tillämpades vid ett par tillfällen. Varje intervju inleddes med att fylla i ett formulär med i bakgrundsdata angående befattning och antal år inom förskolläraryrket.

Varje informant informerades om att deltagandet var frivilligt och möjligheten att när som helst avbryta eller dra sig ur projektet samt att deras svar inte kommer att vara helt oidentifierade, d.v.s. det kommer sannolika att gå att spåra vem som lämnat uppgifter om den aktuella kursen. Information har getts om att inte någons namn kommer att anges i sammanhang där resultaten redovisas. Studiens deltagare informerades vidare om att ljudupptagningar och textmaterial behandlas konfidentiellt samt att ingen obehörig har tillgång till insamlade data. Samtliga nio informanter har lämnat sitt skriftligt informerade samtycke.

Databearbetning

Transkriberingen av intervjuerna från tal till text har i största möjliga mån återgetts ordagrant. Ljudupptagningen var av godkänd kvalitet och inga yttre störningar förekom som påverkade kvaliteten på ljudupptagningen. Ordföljden av det som sagts har korrigerats vid transkriberingen, för att förtydliga meningen i det som sagts. Det transkriberade materialet omfattade ca 45 sidor och en kvalitativ innehållsanalys genomfördes.

Varje intervju lästes igenom i sin helhet för att få en överblick över materialet. Meningar och fraser som innehöll relevant information för frågeställningarna markerades. Tankar och återkommande likheter i intervjuerna noterades. De meningsbärande enheterna kortades ner, och grupperades i kategorier som återspeglade det centrala budskapet. Analysen har varit ett växlande arbete mellan att granska de enskilda meningsenheterna, frågeställningarna samt det övergripande materialet. Citat har undvikits i resultatredovisningen för att inte röja informanternas identitet.

Vi har i vår resultatbeskrivning strävat efter att ge en sammanhållen bild av programmet genom att betrakta våra informanter som representanter för hela programmet. I några enstaka fall har resultat rörande funderingar och frågor som kan ses specifika för några terminer

framkommit och i dessa fall har vi valt att ange att det inte gäller hela programmet, men utan att ange vilken specifik termin utsagorna är hämtade från. Den specifika terminens bidrag i denna kartläggning har på så viss till viss del suddats ut till förmån för en helhetsbeskrivning. Vår bedömning är att detta inte har påverkat innehållet i den sammantagna resultatbeskrivningen.

Resultat

Vid intervjuerna har informanterna beskrivit hur de ser på de olika begreppen och dess innebörder. Vidare har de ombetts ge sin subjektiva bild av hur den vetenskapliga grunden och den beprövade erfarenheten kommer till uttryck i programmet, samt beskriva både vad de uppfattar som möjligheter och brister i dagsläget. Slutligen har informanterna kommit med konstruktiva förslag och resonerat kring utvecklingsbehov och framtidsvisioner. Resultatet som presenteras i det följande lyfter fram de viktigaste och mest övergripande aspekterna av informanternas bidrag.

Tolkningar av begreppen

Kvalitet – aspekter av helhet

Kvalitet handlar om att programmet ska förbereda studenterna för självständighet och förmedla en förankring mellan utbildning och verksamhet. Studenterna ska få de rätta förutsättningarna genom en avvägd balans mellan teori och praktik. Det ska finnas ett tydligt samband mellan teoretisk ambition och professionsinriktning. Informanterna ansåg att det bör vara en bra balans mellan adjunkter och disputerade. Progressionen ansågs som mycket viktig för kvaliteten. Flera uttryckte att det behöver finnas en tydligare röd tråd och vikten av att skapa en mer sammanhållen utbildning, kurser emellan. På så sätt menar de att förståelsen för syftet med enskilda uppgifter och kurser ökar. Progression och tydligare struktur anses även öka kvaliteten och studenternas förtroende för undervisande lärare. Man menar att undervisande lärare behöver se helheten av programmet, inte bara sin egen kurs eller föreläsning. Andra faktorer som ansågs betydande för kvalitet var litteraturen, engagerade och kompetenta lärare, verksamhetsförankring och den vetenskapliga grunden.

Vetenskaplig grund – både förhållningssätt och arbetssätt

Den vetenskapliga grunden som begrepp beskrevs av flera som ett förhållningssätt. Undervisande lärare ska bidra till att studenterna utvecklar en förmåga att analysera, göra

kopplingar och kritiskt granska. Informanterna menar att det är många faktorer som är relevanta på olika nivåer. Programmets kurser ska vila på en vetenskaplig grund i sitt utformande. Det innefattar bland annat att relevant forskning används för att utveckla kurser, skapa litteraturlistor samt presenteras till studenterna under utbildningens gång.

Den vetenskapliga grunden ska även förmedlas till studenterna i undervisningen. Studenterna ska kunna förstå hur teori, forskning och praktik hänger ihop, att vetenskap som begrepp ”kläs av” under utbildningens gång. Att man succesivt i en utbildning får vetenskapliga glasögon. Flera av informanterna lyfter vikten av den vetenskapliga grunden som en slags trovärdighet som innebär att vi kommer ifrån ”tyckandet”. Vidare beskrivs den vetenskapliga grunden som ett arbetssätt som handlar om hur man dokumenterar, utvärderar och analyserar, till exempel genom program- och kursutveckling. För studenternas del, genom uppgifter och examensarbeten som ska ha vetenskapliga perspektiv.

Beprövad erfarenhet – ett svårtolkat begrepp

Som begrepp anses detta mer diffust och flera har vag eller osäker insikt om begreppets innebörd. Vissa beskriver det som en vanlig erfarenhet och menar att en person som har arbetat några år ute i verksamheten har en beprövad erfarenhet av yrket. Andra lyfter en vidare aspekt av begreppet, den beprövade erfarenheten som ett dokumenterat och utvärderat arbetssätt. Det kan ske genom olika projekt eller utvecklingsarbeten som dokumenteras och granskas på ett systematiskt sätt. Den beprövade erfarenheten behöver inte alltid vara lika djup och teoretiskt grundad som traditionell forskning, men utgångssättet är fortfarande vetenskapligt. Någon beskriver hur begreppet beprövad erfarenhet definieras olika av olika forskare och instanser. Det kan vara förvirrande och omöjligt för skolan att ta ansvar för om inte begreppet reds ut, och tydliggör vilka förväntningar man har på verksamheterna.

Hur ser det ut idag?

I undervisning

Informanterna beskriver att den vetenskapliga grunden främst kommer till uttryck genom användandet av litteratur, vetenskapliga källor, artiklar och avhandlingar. De upplever att det är relativt få lektorer som undervisar, men att forskarkompetens finns i arbetslagen. Både fördelar och nackdelar beskrivs angående forskare som undervisar med specifik erfarenhet av sitt ämnesområde. Dels om svårigheter i bemötandet med studenterna på deras nivå, samt

brist på kompetens gällande själva verksamheten/praktiken. Fördelen kan bland annat vara att en disputerad kan ställa följdfrågor till studenterna på ett mer utvecklande och meningsfullt sätt än en undervisande lärare som inte har lika djup och bred förståelse i ämnet. En balans mellan disputerade och undervisande lärare med verksamhetserfarenhet beskrivs som önskvärt. Flera beskriver att undervisande lärare kompletterar varandra med olika erfarenheter. Lektorer undervisar i olika ämnen, där teorier ligger i fokus. Föreläsningarna följs sedan upp med workshops för att bryta ner och koppla teorierna till det praktiska med undervisande lärare som har hög erfarenhet av förskolan som verksamhet. När föreläsningar är direkt kopplade till forskning krävs det av studenterna att de resonerar och reflekterar, det ställs höga krav på deras resonemang och studenterna börjar lära sig ett kritiskt tänkande. Vidare arbetar man med olika teorier och implementerar dem i workshops med studenterna. Även de som inte har disputerat strävar efter ett vetenskapligt förhållningsätt och är noga med att implementera det i sin undervisning. Upplevelsen är att det kan vara svårt involvera disputerade lärare på grund av tjänsteplanering och tidsbrist.

Under utbildningens gång gör studenterna vetenskapliga fördjupningsarbeten i form av ett examensarbete. Studenterna utvecklas då genom att förstå empirin utifrån teorin. Det finns även planer på att involvera studenterna i datainsamling för studier och projekt som pågår på avdelningen.

I strukturen kring programmet

Den vetenskapliga grunden kommer även i uttryck genom att det finns en kursplanegrupp vars ambition och vision är att bli ännu bättre på att involvera relevant forskning i utbildningen. Några lyfter att undervisande lärare har deltagit i fortbildning i form av en forskningscirkel om digitala examinationer kontra icke digitala examinationer. Det finns även ytterligare ett pågående projekt kring examinationer och en gemensam bedömningsmall.

Sammantaget

Intrycket är att den vetenskapliga grunden inom programmet är god men att det samtidigt finns utrymme för förbättring. Flera av informanterna beskriver att en vetenskaplig grund bidrar till att höja kvaliteten på programmet. Detta framställs som viktigt för att kunna bemöta det samhälle som finns och dess ständiga förändring. Studenternas förståelse av teoretiskt perspektiv framhålls också som viktig för yrkets utförande. Dock är den vetenskapliga

grunden inte något som diskuteras aktivt utan som främst kommer till uttryck i arbetet med att välja och använda akademiska texter i undervisningen samt i studenternas eget skrivande av akademiska texter.

På motsvarande sätt är den beprövade erfarenheten inte något som arbetas med inom programmet i avseendet att dokumentera, analysera och granska olika arbetssätt. Flera har svårt att definiera vad beprövad erfarenhet egentligen är, vilket försvårar och gör det näst intill omöjligt att svara på frågan om hur den bidrar eller kommer till uttryck i programmet. Det framkommer mycket tydligt att den vetenskapliga grunden är i förgrunden och den beprövade erfarenheten i bakgrunden.

Brister, utvecklingsbehov och visioner – goda exempel för ett bra förskolläraryrke

I samtalen belyser flera informanter avsaknad av tid. Det är tidskrävande att hålla sig uppdaterad på aktuell forskning, och flera menar att de helt enkelt inte har tid att läsa in sig eller ta del av relevanta seminarier. Aspekter som lyfts som utvecklingsbehov är stöttning av mer erfarna lärare. Exempelvis att studenter, adjunkter och lektorer får samarbeta i projekt ledda av professorer samt stärka samarbeten med centrumbildningarna i syfte att utveckla och förstärka den vetenskapliga grunden. Vissa belyser vad de upplever som organisatoriska brister gällande långsiktighet och progression. Exempelvis behöver tjänsteplaneringen fördelas bättre för att ge förutsättningar för planering, uppdatering och kompetensutveckling.

I vissa samtal ges konkreta förslag om hur den vetenskapliga grunden kan stärkas. Exempelvis genom plattformar/forum för utvecklingsarbete, i syfte att skapa sammanhållande grupp inom programmet som kan jobba med utvecklingsfrågor över institutions- och fakultetsgränser. Sådana plattformar skulle kunna stärka samverkan mellan ämnesspecifika och pedagogiska innehåll. Andra exempel handlar om att forskningsanknyta utbildningen genom gemensamma större projekt tillsammans med studenter, adjunkter samt lektorer under ledning av professorer där olika fördjupningsområden kunde fokuseras. Några exempel på sådana fördjupningsområden som nämns är inskolning, övergångar, barn och dans liksom ett särskilt fokus på de yngre barnens lärande.

Flera nämner några specifika faktorer som viktiga både för programmets nuvarande kvalitet och fortsatta kvalitet. Det handlar om progression, om kontinuitet och om transparens.

Exempelvis framhålls avsaknad av insyn och samarbete mellan kurser och terminer, något man menar skulle förbättra såväl progression och kvalitet om detta kunde stärkas. Exempelvis nämns möjligheten att påbörja arbeten i en termin som senare fördjupas i en senare termin. Likaså menar man att den koppling som idag finns mellan teori och praktik, utbildningen och verksamheterna kan bli bättre genom ett förbättrat samarbete över terminsgränserna. En sådan progression som då skulle uppnås beskrivs både som en trygghet och som förtroendeingivande för studenterna. Vid sidan av detta betonar några informanter förhållningssätt där vikten av att vilja prova nytt och kunna byta perspektiv ingår av stor vikt för utvecklingen av programmet.

Bland informanternas visioner framhålls önskan om att undervisande lärare involveras mer i forskning och att forskare tar del i undervisning. Här exemplifieras med hur studenter skulle kunna vara mer delaktiga i pågående forskningsprojekt och/eller att forskare tar vara på studenternas erfarenheter och eventuella datamaterial för att sammanställa och stärka kunskapen om beprövad erfarenhet. Önskemål lyfts om mer samarbete med centrumbildningarna och att personal med olika kompetens och utbildning forskar tillsammans. Några förslår att man behöver titta mer på hur andra lärosäten gör och ta idéer där ifrån.

I sina framtidvisioner framhåller flera informanter sina tankar om att förskolläraryrket behöver profileras, dock inte konkret hur. Framöver önskas även fler och tydligare diskussioner bland annat kring programmets målsättning och utbildningssyfte. Att förskolläraryrket stärks anses viktigt, något som man även anser att en starkt vetenskaplig grund kan bidra till. Flera hävdar behovet av att förskolläraryrket och dess utveckling får diskuteras som ett eget program på egna premisser och att detta behöver beaktas i diskussioner av hela lärarutbildningen. Slutligen finns också röster som framhåller behovet av att programmet möjliggör en kandidat- och magisterexamen för studenterna, vilket i sin tur skulle ge dem en starkare vetenskaplig grund i sitt yrke samt en smidigare möjlighet till fortsatta studier på forskarnivå.

Slutsatser och några förslag till fortsatt arbete

Den här kartläggningen handlar om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i förskolläraryrket. Vi har ställt frågor till några företrädare för de olika terminerna om dessa begrepps förekomst i kurser samt hur begreppen tolkas och vilka innebörder

informerarna ger till begreppen. För att komma närmare svaren på dessa frågor har olika aspekter berörts. Det har handlat om kvalitet i utbildningen, hur det konkreta arbetet med den vetenskapliga grunden och den beprövade erfarenheten sker. De informanter som har låtit sig intervjuats och därigenom gjort kartläggningen möjlig, visar ett stort engagemang för förskolläraryrket och dess fortsatta utveckling.

De resultat som redovisats ovan kan kort sammanfattas som att den viktigaste aspekten för att uppnå, upprätthålla och vidareutveckla programmets kvalitet är att programmet ses som och får utvecklas som en helhet. Där ingår att insyn i och samverkan mellan kurser och terminer ses som nödvändiga faktorer för en god kvalitet.

Vårt fokus på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet visar att dessa begrepp ges olika vikt i utbildningen. Vi tolkar och förstår de resonemang som vi fått ta del av som att det finns en god förståelse för hur den vetenskapliga grunden kommer fram både i planeringsarbetet med utbildningen och i mötet med studenterna. Här finns också en medvetenhet om hur den vetenskapliga grunden ytterligare kan stärkas och dess vidare betydelse för programmets status och för studenternas yrkeskompetens. I samtalen om beprövad erfarenhet visar resultaten på delvis bristande förståelse för vad begreppet står för och därmed också hur det kan bli en integrerad del i arbetet med planering och undervisning.

I kartläggningen belyses även brister, utvecklingsbehov och de visioner om programmet som informanterna lyfter fram. Vissa brister men också många goda exempel på utvecklingsmöjligheter har kommit fram och det saknas inte visioner och idéer om hur en bra förskolläraryrkesutbildning vid Karlstads universitet kan bli ännu bättre.

I det fortsatta arbetet med kvalitet i förskolläraryrket menar vi att det är viktigt att dessa aspekter som kartläggningen visar tas på allvar och diskuteras gemensamt av alla involverade i programmet. Sannolikt finns en mängd ytterligare aspekter att beakta som inte framkommit men som övriga medarbetare kan tillföra i dessa diskussioner. Av kartläggningen framkommer behovet av insyn och transparens för att hela programmet ska bli känt bland alla som arbetar i programmet och att det skapas plattformar och mötesplatser för dessa insynssamtal. Tidsaspekter och strukturer som eventuellt hindrar behöver lösas på ledningsnivå. Vikten av att i samverkan med forskare och didaktiska centumbildningar få utveckla den vetenskapliga grunden liksom behovet av att utveckla förståelse för den

beprövade erfarenheten framkommer tydligt. Vi menar att den önskan om utbyte av kompetenser mellan olika lärarkategorier som eftersträvas behöver förankras i en djupare förståelse för innebörder i vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och hur begreppen kan komplettera varandra i arbetet med planering och genomförande av kurser. En viss kompetensutveckling ses här som viktig för att uppnå gemensam förståelse inom programmet. Slutligen vill vi rikta uppmärksamhet på alla de goda exempel och visioner som vi fått ta del av och som vi menar kan utgöra en viktig fortsatt grund i arbetet med att förankra programmet i beprövad erfarenhet och att fortsatt vetenskapliggöra dess innehåll och form.

I arbetet med denna kartläggning har även intervjuer med företrädare för de didaktiska centrubildningarna UBB, CSL, SMEER och CSD genomförts. Samma frågor om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har diskuterats med dessa informanter. Resultat från dessa intervjuer presenteras i en senare sammanställning och ingår inte i ovan presenterade resultat.